

Krabba med sprängkraft

Messiers etta

En annorlunda amatörbild av Krabbnebulosan: amatörastronomen Danny LaCrue använde exponeringar med smalbandsfilter från Hubbleteleskopets arkiv för att skapa denna häftiga bild.

Det är något högtidligt med namnet M 1. Tänk, det första objekt som Messier "upptäckte", kartlade och namngav. M 1. Alias Krabbnebulosan. Många talar om den, färre verkar leta upp den på natthimlen.

Men det tycker jag man ska göra. Den finns i Oxens stjärnbild, och jag tror de allra flesta hittar Oxens öga, den praktfullt röda Aldebaran. Siktas man teleskopet på den och letar sig rakt ut och lite snett upp åt vänster har man den snart i sikte (strax ovanför och till höger om Zeta Tauri). Vissa säger att man ser den med en vanlig kikare, det har jag själv aldrig upplevt. Däremot är den i min lilla 6" ett utmärkt objekt.

Varför är den då så märkvärdig? Jag tycker att den på ett utmärkt sätt illustrerar allt det som är fantastiskt med astronomi. Följer man dess historia ser man hur mänskligheten genom bättre optik, bättre instrument och större kunskaper får större förståelse för universum och vår plats i det.

Man kan ta det enkla faktum att första omnämmandet som görs är från 4 juli 1054. Ja, ni såg rätt! 4 juli 1054 skriver kinesiska astronomer att en stor stjärna plötsligt syns på himlen – under dagtid! Man kallade den för en "gäststjärna" och den syntes i 22 månader, de första 23 dagarna på dagtid. Det var helt enkelt en sol, lite större än vår egen som blivit en supernova och exploderat.

Nu var det ju naturligtvis inte så att supernovan smälde just den 4 juli 1054. Eftersom den ligger 6500 ljusår från jorden och det som bekant tar tid för ljuset att förflytta sig exploderade den under tidig nordisk stenålder, cirka 5400 f.kr.

Kineserna såg den. Det gjorde också John Beevis 1738. Charles Messier letade efter en komet när han såg den 1758, och han katalogiserade den också som en sådan. När han märkte att den inte rörde sig över himlavalvet fick han idén att sammanställa en karta över alla de där luddiga fläckarna som INTE var kometer. Och han började med Krabbnebulosan, M 1.

Men det knasiga namnet? Var kommer det ifrån? Alla som verkligen sett den kan intyga att så värst krabblig är den inte. Jo, lord Rosse tittade på den genom sitt 36" teleskop, gjorde en skiss och tyckte att det såg ut som en krabba. När han vid ett senare tillfälle gjorde om observationen – med ett större teleskop – såg han inte denna krabba. Men strunt samma, namnet var bra och det har hängt kvar. Som vanligt tycker jag det är kul att höra vad *Populär Astronomis* läsare tycker att den liknar. Berätta gärna!

Så Krabban är alltså en supernovarest. Men det är mer spännande än så. 1942 hittade eller "såg" Rudolf Minkowski en stjärna i mitten av supernovaresten. 1968 förstod Richard Lovelace att det var en pulsar och att Krabbpulsaren egentligen är en neutronstjärna, bara 20 km i diameter, från Laholm till Halmstad med andra ord. Och för att göra det än mer spännande föreslog Curtis Michel 1970 att det finns en planet nära denna stjärna.

Ja, som vanligt höll jag på att säga, lär man sig hur mycket som helst när man riktar sitt teleskop mot en punkt på himlen. Från kinesiska observationer, till supernovarest, pulsar, neutronstjärna och nu en planet i dess grannskap. Vart ska nästa upptäckt ta oss?

Inte vet jag, men jag väntar spánt. Under tiden glädjer jag mig åt att Krabbnebulosan också är en vacker estetisk upplevelse.

Och by the way – ni som, liksom jag, fastnat i *Doctor Who*-träsket kan bli glada att få reda på att Krabbnebulosan dyker upp i avsnittet "Colony in Space" från åttonde säsongen (1971). Där får vi reda på att den skapades genom att man testade ett massförstörelsevapen mot en stjärna. Simsalabim, en supernovarest blev till. ★

MARIA EHRENBERG skriver om aktuella lättskådade objekt på himlen i samma anda som Jan Sandström. Uppdraget delar hon med Timo Karhula.